

บทความวิชาการ

แนวคิดของพุทธทาสภิกขุกับการออกมาจากวัตถุนิยม

Buddhadasa Bhikkhu's Concept of Freedom from Materialism

เกียรติศักดิ์ ดวงจันทร์¹

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 272 หมู่ 9
ตำบลขุนทะเล อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100.

E-mail: kaittisakduangchan@gmail.com

Kaittisak Duangchan²

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University,
272 Moo 9, KhunThale Subdistrict, Mueang Surat Thani District, Surat Thani
Province 84100. E-mail: kaittisakduangchan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการอธิบายแนวคิดของพุทธทาสภิกขุกับการออกมาจากวัตถุนิยม ด้วยวิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ของพุทธทาสภิกขุ ผลการศึกษาพบว่า การออกมาเสียจากวัตถุนิยมต้องอาศัยธรรมนิยม มีสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ โดยใช้หลักสัมมาทิฐิเป็นตัวนำไปสู่เป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ออกมาเสียจากวัตถุนิยมด้วยความตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ ซึ่งต้องอยู่ในระดับสังขารมที่มีรากฐาน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกียรติศักดิ์ ดวงจันทร์ สาขาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² Assistant Professor Kaittisak Duangchan, Department of Philosophy and Religions, Faculty Humanities and social Sciences, Suratthani Rajabhat University

บนยถาภูตสัมมปปัญญา จึงทำให้รู้และเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ หรืออีกนัยหนึ่งเมื่อมีสัมมาทิฐิ การสัมผัสก็เป็นแบบสัมมาทิฐิที่จะคอยควบคุมการปรุงแต่งด้วยความรู้ รู้สีกตัว และรู้เท่าทันว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ เมื่อรู้และเข้าใจแล้ว ความเป็นตัวตนและความยึดมั่นในตัวตนก็เลยไม่มีความหลงใหลในวัตถุนิยมก็เลยไม่มีตามไปด้วย

คำสำคัญ : แนวคิด, พุทธทาสภิกขุ, การออกมาจากวัตถุนิยม

Abstract

This academic paper aims to explain the Buddhadasa Bhikkhu's concept of freedom from materialism by the method of analysis and synthesis of his Thammakot Literature series.

The study found that the freedom from materialism required the principle of Dhamma including Samma Ditthi (right view), Samma Sankappa (right intention), Samma Vaca (right speech), Samma Kammanta (right action), Samma Achiva (right livelihood), Samma Vayama (right effort), Samma Sati (right mindfulness) and Samma Samadhi (right concentration) The Samma Ditthi principle was the factor leading to the life with freedom from materialism. This required the great of determination and the truth based on Yathaphuttasammappanya (knowledge based on the absolute truth). This principle enlightened humanity that everything was just natural element. In other words, as the Samma Ditthi was applied, their feeling came with the right view controlling the consciousness that made them understood that everything was just natural element. As they understood, self and clinging to self would disappear, it resulted in the freedom from materialism.

Keywords: Concept, Buddhadasa Bhikkhu, Freedom from Materialism

ความนำ

ปัจจุบันสถานการณ์โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมา จากการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านสารสนเทศที่ทำให้มนุษย์สามารถติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันที่มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น สังคมโลกที่เคยกว้างใหญ่กลับแคบลง ดินแดนของแต่ละประเทศที่อยู่ห่างไกล สามารถติดต่อ ถึงกันได้ภายในเวลาไม่กี่เสี้ยววินาทีประดุจดังเป็นหมู่บ้านโลก (Global Village) ที่มีวิธีการคิด การเจริญเติบโต ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยงานธุรกิจและรัฐบาล อันมีลักษณะเป็นแบบเดียวกันทั่วโลกที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์กลายเป็นกระแสที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองเติบโตทางอารยธรรมวัตถุ หรือวัฒนธรรมวัตถุ หรือการมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับวัตถุนิยมเหมือนกันทั่วโลก มนุษย์ในสังคมโลกถูกกระตุ้นให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัตถุยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด รวมไปถึงการส่งเสริมเพื่อให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลง มุ่งที่จะไปสู่ความสมบูรณ์มั่งคั่งทางวัตถุที่มีเรื่องกิน กามและเกียรติ ยังมีวัตถุมากเท่าใดก็จะทำให้มีความสุขและความเพลิดเพลินมากยิ่งขึ้นเท่านั้น จนเกิดการแสวงหาและการแข่งขันกันสะสม กระทั่งก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติการณ์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงที่จะนำโลกไปสู่หายนะได้

การนำโลกออกมาเสียจากวัตถุนิยม เป็นปณิธานข้อ 1 ใน 3 ข้อของพุทธทาสภิกขุ³ ที่ได้บรรยายไว้เมื่อวันที่ 27 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2529 ซึ่งท่านเล็งเห็นว่า ถ้ามนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมแล้วก็จะเกิดการเห็นแก่ตัว ที่เปิดโอกาสให้เกิดความโลภ ความโกรธ และความหลงกันทั่วทั้งโลก กิเลส หรือความอยากก็จะครองโลก เมื่อกิเลส หรือความอยากครองโลกแล้วก็มีแต่ความทุกข์ หรือตันทาเพราะอำนาจของวัตถุนิยม ดังนั้นการออกมาเสียจากวัตถุนิยมจึงเป็นการดึงจิตของคนแต่ละคนออกมาเสียจากอำนาจของ

³ พุทธทาสภิกขุ, ปณิธาน 3 ประการ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2549), 117.

วัตถุนิยม ไม่มีใครจะช่วยดึงให้ใครได้ ทุกคนจะต้องดึงของตัวเอง โดยหลักการที่ว่าตนเป็นที่พึ่งแก่ตน และการที่จะช่วยได้ก็คือ การทำให้ทุกคนแต่ละคนมีความรู้เรื่องการดึงจิตของตนออกมาเสียจากความลุ่มหลงในวัตถุนิยม

พุทธทาสภิกขุ จึงได้อธิบายหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้มวลมนุษยชาติ มีความรู้ ความเข้าใจ เพื่อให้มวลมนุษยชาติออกมาเสียจากการเป็นทาสวัตถุนิยม หรือการอยู่กับวัตถุนิยมอย่างรู้เท่าทัน ปราศจากการยึดมั่นถือมั่น ความเป็นตัวกู ของกู รู้จักการแบ่งปัน ดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง พอดี สะอาด สว่าง และสงบ มีความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน พร้อมทั้งแผ่แผ่ถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งหลายอย่างรอบด้าน รวมไปถึงการตีความคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยปัญญาและเหตุผล ทำให้แนวคิดของท่านสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างหลากหลาย และเหมาะสมสอดคล้องกับพื้นความรู้ อุปนิสัย โดยไม่จำกัดชนชั้น เชื้อชาติและศาสนา เพราะท่านเชื่อว่ามวลมนุษยชาติทุกคนก็คือ เพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ และตาย ด้วยกันทั้งหมด และสิ่งที่สำคัญหัวใจของทุกศาสนาก็เช่นกัน คือ ต้องการให้มวลมนุษยชาติทุกคนพ้นจากความทุกข์

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้เขียนสนใจที่จะศึกษา เรื่อง แนวคิดของพุทธทาสภิกขุกับการออกมาจากวัตถุนิยม ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้คาดว่า จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในการศึกษาแนวคิดของพุทธทาสภิกขุแล้วนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขต่อตนเองและความเป็นสันติภาพต่อสังคมโลกต่อไป

วัตถุนิยมตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุเป็นอย่างไร

วัตถุนิยม คือ การนิยมในวัตถุ หมายถึง ความลุ่มหลง หรือความเพลิดเพลินจนติดอกติดใจในรสชาติของวัตถุ การบูชาในรสเริ่ดอร่อยของวัตถุ ความสะดวกสบายในทางวัตถุ ลึกลงไปถึงรสชาติทางกามารมณ์ ความสะดวกสบายทางกาย รวมไปถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีการตรากฎเกณฑ์ การบัญญัติกฎเกณฑ์ การบันทึกประวัติ ทำอะไรที่เป็น

หลักฐาน เป็นเรื่องเป็นราวที่บันทึกกันได้แต่ทางวัตถุ⁴ เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น พุทธทาสภิกขุ จึงได้อุปมาว่า เหมือนลูกหนูตัวเล็ก ๆ ตัวหนึ่งมาบอกกับแม่ของมันว่า สัตว์ตัวหนึ่งมันน่าเกลียดน่าชัง หน้าตาชั่วร้าย ไม่กล่ามอง อีกสัตว์ตัวหนึ่งน่ารัก น่าคบหาสมาคม เป็นเพื่อน สัตว์ที่ลูกหนูบอกแม่ว่าน่าเกลียดน่ากลัวที่สุด นั่นคือ โกที่มีหงอน ส่วนที่ลูกหนูบอกแม่ของมันว่า น่ารักที่สุดนั่นคือ แมว เพราะแมวมันสวย มันน่ารัก ลูกหนูมันมีความคิดอย่างนี้ ความสำคัญอยู่ที่ว่า มันคิดกลับกัน เห็นยักษ์ร้ายเป็นสิ่งที่น่ารัก เห็นสิ่งที่ไม่ใช่อันตรายว่าเป็นยักษ์ร้าย มนุษย์เราในโลกนี้ก็จะเป็นอย่างนี้ไปหลงพอใจในรสเฮอร์ตอรรอยของวัตถุ ฉะนั้น มนุษย์เหล่านี้ก็เหมือนกับลูกหนูตัวนั้น ไม่รู้จักว่าอะไรเป็นยักษ์ร้าย อะไรที่จะไม่อันตราย⁵ ซึ่งความหมายของวัตถุนิยมที่พุทธทาสภิกขุกล่าวไว้มีอยู่มากมาย หลากหลายและกว้างขวาง แต่ท่านได้สรุปไว้ 2 ความหมาย คือ 1) การหลงใหลในรสของวัตถุ ซึ่งเป็นการหลงใหลในความสะกดกสบาย ความเพลิดเพลิน ตามความต้องการของร่างกายที่เกิดจากการกระทบกันระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอก คือ ตาไปกระทบกับรูป หูไปกระทบกับเสียง จมูกไปกระทบกับกลิ่น ลิ้นไปกระทบกับรส กายไปกระทบกับกายสัมผัส ใจไปกระทบกับธรรมารมณ์ ส่วนใหญ่ในการกระทบกันจะมุ่งเน้นไปที่เพศตรงกันข้าม 2) การยึดถือในวัตถุ ซึ่งเป็นการยึดเอาวัตถุมาเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ หรือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่นคำว่า ถ้ามนุษย์อ้อมปากอ้อมท้องแล้ว โลกนี้ก็ไม่มีปัญหาทางอาชญากรรม ตลอดถึงการบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุเอง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัตถุ และผลที่เกิดขึ้นจากวัตถุ เป็นต้น⁶

⁴ Buddhadasa Bhikkhu, *Early stage of Dhamma*, 5th edition, (Surat Thani: Thammatan Foundation, 1998), 43-49.

⁵ พุทธทาสภิกขุ, *ปนิธาน 3 ประการ*, 118.

⁶ พุทธทาสภิกขุ, *ธรรมสังฆสงเคราะห์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2547) 326-328.

จากความหมายทั้ง 2 อย่างนี้ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของแนวคิด จึงสังเคราะห์ลงในแนวคิดทางปรัชญา ดังนี้

ความหมายข้อแรก สังเคราะห์ลงในแนวคิดทางปรัชญาสาขาจริยศาสตร์ เพราะเป็นหลงใหลในความสุขที่เกิดจากความสะดวกสบาย ความเพลิดเพลินทางอายตนะ หรือประสาทสัมผัส สอดคล้องกับแนวคิดทางจริยศาสตร์แบบสุขนิยม (Hedonism)

ส่วนความหมายข้อที่สอง สังเคราะห์ลงในแนวคิดทางปรัชญาสาขาอภิปรัชญา เพราะเป็นการยึดถือเอาวัตถุมานเป็นหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจกระทำ หรือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ พร้อมทั้งยึดเอากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัตถุ และผลที่เกิดขึ้นจากวัตถุด้วย สอดคล้องกับแนวคิดทางอภิปรัชญาแบบสสารนิยม (Materialism)

วัตถุนิยมมีทั้งที่หยาบ หรือไม่มีความสลับซับซ้อนกับประณีต หรือมีความสลับซับซ้อน ซึ่งวัตถุที่หยาบจะแสดงปรากฏการณ์ทางอายตนะ มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ตัวอย่าง ตาไปกระทบกับรูป เกิดเป็นจักขุวิญญาณ หมายความว่า ความรู้สึกที่เกิดจากการได้เห็นรูป ซึ่งความรู้สึกที่เกิดจากการได้เห็นรูปนั้นมี 3 ประการ คือ ชอบ ไม่ชอบ และชอบก็ไม่ใช่ ไม่ชอบก็ไม่ใช่ เช่น ถ้าชอบก็จะเกิดความอยากได้ แล้วก็ตกมาเป็นทาสของอารมณ์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เรียกว่า เป็นเรื่องกินกับเรื่องกาม ส่วนวัตถุที่ประณีตจะปรากฏการณ์ทางอายตนะ คือ ใจ เรียกว่า เป็นเรื่องเกียรติ หมายถึง เป็นผลผลิตที่เกิดมาจากวัตถุที่หยาบ พุทธทาสภิกขุเรียกจิตที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนั้นว่า อัสนาหะ คือ รสเอร็ดอร่อยของวัตถุ หรือการติดอก ติดใจรสเอร็ดอร่อยของวัตถุ⁷ ซึ่งจิต มีความหมาย 2 นัย⁸ คือ นัยที่หนึ่งจิต (Mental) หมายถึง ตัวจิตที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย หรือเป็นฝาแฝดที่อยู่คู่กับร่างกายเหมือนเงากับร่างกาย แม้บางครั้งไม่เห็นเงา แต่เงาก็มี นัยที่สองจิต (Spiritual) หมายถึง ตัวสติปัญญา ความรู้ ความคิด (วิญญาณ) จิตที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย

⁷ พุทธทาสภิกขุ, *เมื่อธรรมครองโลก*, (สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2523), 143.

⁸ Buddhadasa Bhikkhu, *Humanitarian*, 3th. ed, (Surat Thani: Thammatan Foundation, 2003), 725-726.

เมื่อไม่สบาย หรือเมื่อเกิดโรคร้ายขึ้นมา กินยาเข้าไปแล้วโรคร้ายก็จะหาย เพราะจิตตัวนี้ เกี่ยวเนื่องกับร่างกาย หรือวัตถุ ส่วนจิตที่เป็นตัวสติปัญญา หรือวิญญาณ เมื่อไม่สบาย หรือเมื่อเกิดโรคร้ายขึ้นมา กินยาเข้าไปแล้วโรคร้ายก็จะไม่หาย เพราะจิตที่เป็นตัวสติปัญญา หรือวิญญาณนี้ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับร่างกาย หรือวัตถุ โรคของจิตที่เป็นตัวสติปัญญา หรือวิญญาณนี้ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งต้องใช้หลักคำสอนทางศาสนาเข้าไปรักษา

ความเป็นมาของแนวคิดวัตถุนิยม

แนวคิดวัตถุนิยมทางตะวันตกมีการเริ่มต้นที่กรีก⁹ ก่อนศตวรรษที่ 6 หรือประมาณ 3000 กว่าปีที่แล้วมีนักคิดหลายท่าน เช่น ทาเลส (Thales 624-550 BC.) อแนกซิแมนเดอร์ (Anaximander 610-545 BC.) เอ็มพิโดเคลีส (Empedocles 492-430 BC.) เดโมคริตัส (Democritus 560-370 BC) เป็นต้น ได้เสนอแนวความคิดที่คล้าย ๆ กัน คือ การเอาวัตถุเป็นเกณฑ์ในการพิสูจน์และค้นหาความจริงของสรรพสิ่ง จนเกิดแนวคิดมากมายหลากหลาย ซึ่งเป็นการยืนยันในยุคนั้นว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ มาจากการวัตถุที่เป็นไปตามกลไกของธรรมชาติ มิได้มาจากพระเจ้า แต่แนวคิดนี้ได้รับความสนใจในชนชาวกรีกได้ไม่นานก็ลุ่มสลายไปพร้อมกับอาณาจักรกรีก เพราะถูกอิทธิพลจากความเชื่อทางศาสนา จนถึงศตวรรษที่ 16 มีนักคิด เช่น เบคอน (Francis Bacon ค.ศ. 1561-1626) ล็อก (John Locke. ค.ศ. 1672 - 1704) เบนแธม (Jeremy Bentham 1748-1832) และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill 1806-1873) เป็นต้น ได้นำเสนอแนวคิดมากมาย ภายใต้กรอบแนวคิดทางวัตถุนิยมเช่นกัน ซึ่งแนวคิดนี้ได้กลายมาเป็นฐานความคิดในระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม ที่ว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ต้องตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของสิ่งที่สามารถพิสูจน์และสัมผัสได้ จึงจะเป็นความจริง แม้ว่า

⁹ เกียรติศักดิ์ ดวงจันทร์, *ปรัชญากับชีวิต*, (นครศรีธรรมราช หจก.กรีนโซนอินเตอร์ 2001, 2559), 30-42.

กระบวนการพิสูจน์ความจริงในแต่ละเรื่อง แต่ละกรณีไม่อาจตอบปัญหาได้ในหลายเรื่อง หลายกรณี แต่ก็ได้พัฒนารูปแบบให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น จนเรียกรูปแบบนี้ว่า วิทยาศาสตร์ ซึ่งในนักคิดหลายท่านนั้น มีนักคิดท่านหนึ่งที่พุทธทาสภิกขุ¹⁰ ได้นำคำศัพท์ คำว่า เรียกว่า Dialectic materialism มากล่าวบ่อย ๆ นักคิดท่านนั้น คือ มากซ์ (Karl Marx ค.ศ. 1818 - 1883) ซึ่งมากซ์ มีความเชื่อว่า มวลมนุษยชาติตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงจุดสุดท้ายมีความเป็นไปตามแรงขับเคลื่อนผลักดันให้เกิดวิวัฒนาการในสังคมมนุษย์ ที่เรียกว่า Dialectic materialism

ส่วนแนวคิดวัตถุนิยมทางตะวันออก¹¹ มีการเริ่มต้นที่อินเดียเมื่อหลายพันปีแล้ว โดยมีนักวัตถุนิยม หรือเรียกว่า โลกายติ เป็นที่รู้จักกันในนามว่า จารวาก ผู้ที่เป็นนักคิดท่านแรก คือ พุทธัสบตีได้เสนอแนวความคิดว่า สสารเป็นสภาพแท้จริงสูงสุด ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นจากการรวมของสสาร คือ ธาตุ 4 และสูญหายเพราะการแยกตัวของธาตุ 4 ความเป็นจริงที่แท้จริงมีแต่ธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แต่มิได้ปฏิเสธว่าในตัณหามนุษย์ไม่มีความรู้สึก ยอมรับว่ามนุษย์มีความรู้สึก ซึ่งความรู้สึกเป็นคุณสมบัติของร่างกายที่ยังมีชีวิตอยู่ ความรู้สึกเกิดจากร่างกายหรือสสาร เมื่ออนุภาคของสสารรวมกันเข้าเป็นวัตถุต่าง ๆ และรวมกันเข้าจึงเกิดความรู้สึกขึ้น เปรียบเหมือนกับใบพลู หมาก และปูน เมื่อเคี้ยวปนกันให้ละเอียด ย่อมเกิดเป็นสีแดงขึ้น แต่เดิมคุณสมบัติสีแดงไม่ได้มีอยู่ในส่วนผสมนั้นเลย ในทำนองเดียวกัน ร่างกายก็เป็นส่วนผสมวัตถุแล้วเกิดคุณสมบัติอย่างหนึ่ง นั่นก็คือ ความรู้สึก ความรู้สึกนี้จะมียู่กับร่างกาย และมันจะสลายไปพร้อมกับการสลายของร่างกาย เมื่อมนุษย์ตายลงก็ไม่มียะไรเหลืออยู่ให้เกิดความรู้สึกอีก จึงไม่มีความสุข ความทุกข์ ความดี ความชั่ว บุญบาป ทั้งปวง เพราะเป็นการสิ้นสุดหมดทุกสิ่งทุกอย่างในมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์ควรรีบตัดดวงแสวงหาความสุข ความเพลิดเพลินให้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้

¹⁰ พุทธทาสภิกขุ, *บรมธรรมภาคต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2541), 48-49.

¹¹ เกียรติศักดิ์ ดวงจันทร์, *ปรัชญาชีวิต*, 160-162.

ในชีวิตนี้ แม้ความเพลิดเพลินความสุขจะเจือปนไปด้วยความเจ็บปวดบ้าง ความทุกข์บ้าง ก็เป็นเรื่องธรรมดา การที่คนเราปรารถนาแต่ความสุขความเพลิดเพลินเท่านั้น แต่เกลียดความทุกข์บ้างก็เป็นเรื่องธรรมดา เปรียบเสมือนคนที่ไม่ยอมรับประทานผลไม้เพราะรังเกียจการปอกเปลือก หรือเปรียบเสมือนคนที่ไม่ยอมรับประทานปลาเพราะรังเกียจก้างของมัน หรือคนที่ไม่ยอมเด็ดดอกกุหลาบเพราะรังเกียจหนามของมัน ฉะนั้นในขณะที่มีชีวิตอยู่ จงกิน จงดื่ม และจงหาความรื่นเริงสำราญให้กับตัวเอง เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดหนึ่งเดียวตายหนึ่งเดียว คนใดคนชั่วมีจุดสุดท้ายของชีวิตอย่างเดียวกัน คือ ต้องตาย

สรุปได้ว่า วัตถุนิยม คือ การหลงใหลในรสเอร็ดอร่อยของวัตถุที่เกิดจากความเพลิดเพลิน ความสะดวกสบาย ทางอายตนะภายในมีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ที่ไปกระทบกับอายตนะภายนอกมีรูป เสียง กลิ่น รส กายสัมผัส และธรรมารมณ์ รวมทั้งการบูชาในรสเอร็ดอร่อยของวัตถุสอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญาสาขาจริยศาสตร์แบบสุขนิยม พร้อมก็นำเอาวัตถุมานเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ หรือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ การบันทึกกฎเกณฑ์ การตรากฎเกณฑ์ การบัญญัติกฎเกณฑ์ เพื่อไว้เป็นหลักฐานในการศึกษาต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดทางปรัชญาสาขาอภิปรัชญาแบบสสารนิยม ส่วนแนวคิดวัตถุนิยมทั้งตะวันตกและตะวันออกมีความเป็นมาที่ช้านานแล้ว แนวคิดวัตถุนิยมตะวันตกจะให้ความสำคัญกับการนำวัตถุมานเป็นเกณฑ์ในการพิสูจน์และค้นหาความจริงของสรรพสิ่ง แล้วได้พัฒนากลายมาเป็นฐานความคิดในระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และระบบสังคม รวมถึงการยึดเอามาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ หรือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชีวิต การตรากฎเกณฑ์ การบัญญัติกฎเกณฑ์ การบันทึกประวัติเพื่อไว้เป็นหลักฐานในการศึกษาต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้มีอยู่จริง สัมผัสได้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของพุทธทาสภิกขุที่ได้ให้ความหมายของวัตถุนิยมข้อที่สอง คือ การยึดถือในวัตถุ

ส่วนแนวคิดวัตถุนิยมตะวันออกจะให้ความสำคัญกับความลุ่มหลงในรสความเอร็ดอร่อยของวัตถุ การบูชารสความเอร็ดอร่อยของวัตถุ ความสะดวกสบายในทางวัตถุลึกลงไปถึงรสเอร็ดอร่อยทางกามารมณ์ ความสะดวกสบายทางกายดังคำว่าจกิน จงดื่ม

และจงหาความรื่นเริงสำราญให้กับตัวเองสอดคล้องกับแนวคิดของพุทธทาสภิกขุที่ได้ให้ความหมายของวัตถุนิยมข้อที่หนึ่ง คือ การหลงใหลในรสชาติของวัตถุ

มนุษย์อยู่ในอำนาจของวัตถุนิยมตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุอย่างไร

สิ่งที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยม คือ ผัสสะ หรือการสัมผัส หรือการกระทบกัน ระหว่างอายตนะภายในกับอายตนะภายนอก¹² เพราะผัสสะ หรือการสัมผัส หรือการกระทบกันทำให้เกิดการปรุงแต่ง จนเกิดความรู้สึก หมายความว่า การสัมผัส หรือการกระทบกันระหว่างอายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กับอายตนะภายนอก มีรูป เสียง กลิ่น รส กายสัมผัส และธรรมารมณ์ แล้วทำให้เกิดการปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึก เช่น ตาส่วนหนึ่ง รูปส่วนหนึ่ง การเห็นรูปทางตานี้เป็นส่วนหนึ่ง เรียกว่า จักขุวิญญาณ การเกิดขึ้นเพราะของสองสิ่งนี้กับการกระทบกันอีกส่วนหนึ่งรวมเป็น 3 ส่วน เรียกว่า การกระทบกัน หรือการสัมผัสกัน การกระทบกัน หรือการสัมผัสกันนี้ทำให้มนุษย์มีการปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึกทางตา เป็นต้น ดังนั้น การกระทบกัน หรือการสัมผัสกันแล้วมีการปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึก จึงเกิดเป็นที่มาของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง หรือเป็นบ่อเกิดของสิ่งทั้งปวง หรือสิ่งทั้งปวงเกิดมาจากการกระทบกัน หรือการสัมผัสกัน

¹² Buddhadasa Bhikkhu, *True Dhamma*, (Bangkok: Ausom Garden Foundation, 1975), 270, 291.

Buddhadasa Bhikkhu, *Secularism*, 3th. Ed, (Surat Thani: Thammatan Foundation, 1982), 175.

Buddhadasa Bhikkhu, *Early stage of Dhamma*, 5th. ed, (Surat Thani: Thammatan Foundation, 1998), 69.

Buddhadhasa Bhikkhu. *Missionary Training*, In the 100th anniversary of the Buddhadasa Bhikkhu (Surat Thani: Thammatan Sang Tham Sapa Foundation, 2001), 67.

Buddhadasa Bhikkhu, *Faithfulness*, 2nd. ed, (Surat Thani: Tham matan Foundation, 2004), 111.

การกระทบกัน หรือการสัมผัสมี 3 ประเภท¹³ คือ 1) การกระทบกัน หรือการสัมผัสแบบปฏิเสธ หรือปกติสัมผัส เช่น ตาไปกระทบกับรูปอย่างธรรมชาติ หรือปกติ ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น ถ้าไม่ได้ตาบอด หรือตายังลืมนอยู่ การเห็นรูปเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้นเหมือนสีกว่าเห็น เป็นต้น 2) การกระทบกัน หรือการสัมผัสแบบอวิชชา หรืออวิชชาสัมผัส อาทิ ตากระทบกับรูปแล้วมีการปรุงแต่งด้วยความไม่รู้ หรือมีความโง่เขลาเข้ามาครอบงำ ไม่มีสติสัมผัสปัญญาคอยควบคุมการปรุงแต่งจนถูกอวิชชา หรือความไม่รู้ หรือความโง่เข้ามาครอบงำในสัมผัสนั้น แล้วยึดติดในสิ่งที่สัมผัสนั้น เป็นต้น 3) การกระทบกัน หรือการสัมผัสแบบสติสัมผัสปัญญา หรือสติสัมผัสสัมผัส หรือวิชชาสัมผัส ตัวอย่าง ตากระทบกับรูปแล้วมีสติสัมผัสปัญญาคอยควบคุมการปรุงแต่งด้วยความรู้ รู้สีกตัว รู้เท่าทัน ไม่รู้สึกรัก ไม่รู้สึกโกรธ ไม่รู้สึกเกลียด หรือไม่รู้สีกกลัวอะไร กลับรู้แจ้งว่า นี่คืออะไร นี่เกี่ยวข้องกับเราอย่างไร นี่เราจะต้องทำอย่างไร หรือว่าเราจะไม่ต้องทำอะไร เป็นต้น ฉะนั้น การกระทบ หรือการสัมผัสกันระหว่างอายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กับอายตนะภายนอก มีรูป เสียง กลิ่น รส กายสัมผัส และธรรมารมณ์ มีหลายประเภทด้วยกัน แต่ประเภทที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้วัฏฏะ คือ การกระทบ หรือการสัมผัสแบบอวิชชา

การกระทบกัน หรือการสัมผัสแบบอวิชชาที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้วัฏฏะ เพราะมีการกระทบกัน หรือการสัมผัสที่ทำให้มีการปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึกหลงลึกไปที่ความหมาย หรือคุณค่าของสิ่งนั้นที่สืบต่อเนื่องมาจากการสัมผัสแบบปฏิเสธที่เป็นการสัมผัสสักว่าการกระทบกัน หรือการสัมผัส ตัวอย่าง ตาไปกระทบ หรือไปสัมผัสกับรูป ซึ่งเป็นเพียงการกระทบ หรือการสัมผัสเท่านั้น แต่การสัมผัสแบบอวิชชามันทำให้มีการปรุงแต่งจนความรู้สึกหลงลึกไปที่ความหมาย หรือคุณค่าของสิ่งนั้นที่เรียกว่า อวิชชาสัมผัส คือสัมผัสด้วยเหตุสักว่าชื่อ ซึ่งการสัมผัสด้วยเหตุสักว่าชื่อนี้เป็นการสัมผัสด้วยจิตที่

¹³ Buddhadasa Bhikkhu, *True Dhamma*, (Bangkok: Ausom Garden Foundation, 1975),

ประกอบด้วยอวิชชา¹⁴ แล้วมีการปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ ชอบก็ไม่ใช่ ไม่ชอบก็ไม่ใช่ และในขณะเดียวกันความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึกลงลึกไปที่ความหมายจะนำไปสู่ความอยาก ซึ่งความอยากนี้ประกอบด้วย ความอยากในกาม ความอยากในความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ความอยากในอันที่จะไม่มี ไม่เป็นในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง ฉะนั้น การกระทบ หรือการสัมผัสแบบอวิชชาแล้วนำไปสู่การปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึกลงลึกไปที่ความหมายนำไปสู่ความอยาก เมื่อได้ความอยากตามที่ยากแล้วก็ยึดติดในสิ่งได้นั้น เพื่อให้มีความหลากหลายทางความคิดและความรู้¹⁵ ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวที่น่าพาให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความลุ่มหลงหรือการติดอกติดใจในรสเอร็ดอร่อยของวัตถุ

สิ่งน่าพาให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความลุ่มหลงหรือการติดอกติดใจในรสเอร็ดอร่อยของวัตถุ ที่เรียกว่า อัสดาทะ มีอยู่ 5 อย่างคือ รูป เสียง กลิ่น รส และกายสัมผัส เรียกว่ากามคุณ 5 ซึ่งกามคุณ 5 นี้เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับวัตถุโดยตรง ส่วนใจจะมีความละเอียดอ่อน หรือประณีตกว่ากามคุณ ความเกี่ยวข้องจึงเป็นเรื่องของผลที่มาจากวัตถุ อัสดาทะ คือ ความเอร็ดอร่อยทางเสียง หมายถึง ความรู้สึกสบายที่เกิดจากหูกระทบกับเสียง ความเอร็ดอร่อยทางกลิ่น หมายถึง ความรู้สึกสบายที่เกิดจากจมูกกระทบกับกลิ่น ความเอร็ดอร่อยทางรส หมายถึง ความรู้สึกสบายที่เกิดจากลิ้นกระทบกับรส และความเอร็ดอร่อยทางกายสัมผัส หมายถึง ความรู้สึกสบายที่เกิดจากกายกระทบกับกายสัมผัส ซึ่งความเอร็ดอร่อยทางกายสัมผัสนี้ พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า เป็นสิ่งสูงสุด หรืออันตรายที่สุดที่สามารถทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสวัตถุและบุชวัตถุ แต่อย่างไรก็ตามรูป เสียง กลิ่น รส และกายสัมผัส เป็นเพียงวัตถุ จึงไม่สามารถเข้าไปถึงใจได้ แต่ใจจะสร้างมโนภาพ

¹⁴ Buddhadasa Bhikkhu, *Secularism*, 3th. ed, (Surat Thani: Thammatan Foundation, 1982), 73-74.

¹⁵ วัชร: งามจิตรเจริญ, *พุทธศาสนาเถรวาท*, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), 212-218.

เชิงซ้อน (Imagination) ขึ้นมาเหมือนกันทุกประการโดยอัตโนมัติและจะไม่รู้สึกรู้สัว จึงทำให้เข้าถึงใจได้¹⁶

ใจที่สร้างมโนภาพเชิงซ้อนขึ้นมาจนทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสวัตถุและบุพพัตถุ เกิดจากใจที่ไม่มีความสะดวก สว่าง และสงบหรือใจไม่บริสุทธิ์¹⁷ จึงตกเป็นเหยื่อให้กิเลส ทำให้กิเลสปรุงแต่งขึ้นมาอยู่เหนืออำนาจใจ หรือครอบงำใจ เพราะโดยธรรมชาติของใจนั้นบริสุทธิ์ เมื่อกิเลสเข้าไปห่อหุ้มใจ ทำให้ใจเศร้าหมอง หรือไม่บริสุทธิ์ ซึ่งกิเลสโดยตัวมันเองไม่มีตัวตน เป็นเพียงความรู้สึกที่ปรุงแต่งขึ้นมาในใจ แต่มีฤทธิ์เดชมาก พุทธทาสภิกขุ¹⁸ เรียกว่า เป็นพลังงานที่รุนแรงเหมือนกับพลังงานที่เป็นสติปัญญา เพียงแต่พลังงานที่เป็นสติปัญญามีสัมมาทิฐิครอบงำ ส่วนพลังงานของกิเลสมีมิจฉาทิฐิครอบงำ กิเลสที่เข้าไปห่อหุ้มแล้วทำให้ใจเศร้าหมองมี 3 อย่างคือ 1) ราคะ หมายถึง ความกำหนัด ความยินดี เป็นกิเลสละเอียดฝังอยู่ในใจที่เป็นเหตุให้เข้าถึงอารมณ์เข้าไปรัก เข้าไปยึด เข้าไปกอดรัด ในอารมณ์คือ รูป เสียง กลิ่น รส และกายสัมผัส ซึ่งรูป เสียง กลิ่น รส และกายสัมผัสนี้เป็นความเฮอร์โธร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น และทางกายที่เข้าไปหล่อเลี้ยงกิเลส ทำให้กิเลสมีพลัง 2) โทสะ หมายถึง ความโกรธ ความฉุนเฉียว ความคิดร้าย ความคิดที่จะทำลายผู้ที่ทำให้ตนเองไม่ชอบ ถ้าปล่อยให้มีโทสะมากจะเป็นคนชั่ว คนพาล และเป็นภัยต่อสังคม 3) โมหะ หมายถึง ความลุ่มหลงไม่รู้จริง โง่เขลาเบาปัญญา เป็นอาการที่มีติดบอดทางใจ เมื่อครอบงำผู้ใดแล้ว ผู้นั้นสามารถทำได้ทุกอย่าง นับตั้งแต่เข้าใจผิดกัน ทะเลาะวิวาทกัน ฆ่ากันตาย หรือทำร้ายกันด้วยประการต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้ราคะ โทสะมี

¹⁶ Buddhadasa Bhikkhu, *Crowd Mock Age*, (Book 1), (Surat Thani: Thammatan Foundation, 1982), 175, 195 และ 203.

Buddhadasa Bhikkhu, *Tulagariktham*, (Book 1), 2nd ed, (Surat Thani: Thammatan Foundation, 2002), 186.

¹⁷ Buddhadasa Bhikkhu, *Three Resolutions*, 2nd ed, (Bangkok: Sukkapabjai, 2006), 19-121.

¹⁸ Buddhadasa Bhikkhu, *Secularism*, 105-106.

กำลังมากขึ้นยิ่งด้วย พุทธศาสนิกชน เปรียบกิเลสเหมือนคอร์รัปชัน (Corruption) ที่ทำให้สังคมมีความเศร้าหมอง หรือเป็นจุดด่าง หรือรอยต่างในท่ามกลางความสะอาดของสังคม ดังนั้น กิเลสทั้ง 3 ตัวนี้ ทำให้ใจเศร้าหมอง เพราะเกิดขึ้นในใจ เกาะเกี่ยวอยู่ในใจ ย่อมทำลายใจให้มีติดบอด เห็นผิดเป็นถูก สามารถชักนำไปก่อเกิดการกระทำแต่เรื่องผิด ๆ เสมอ และที่สำคัญทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสวัตถุและบูชาวัตถุ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างกฎเกณฑ์ หรือกติกา หรือระเบียบต่าง ๆ ทางสังคมโดยยึดวัตถุเป็นเป้าหมาย หรือหลักการเช่นกัน¹⁹

สรุป การกระทบกัน หรือการสัมผัสกันระหว่างอายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ กับอายตนะภายนอก มีรูป เสียง กลิ่น รส กายสัมผัส และธรรมารมณ์ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยมและบูชาวัตถุ เพราะการกระทบ หรือการสัมผัสนี้ เป็นกระทบ หรือการสัมผัสด้วยอวิชชา จึงนำไปสู่การปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึกลอยๆ เมื่อได้ตามที่อยากแล้วก็ติดอกติดใจยึดติดในสิ่งนั้น พร้อมทั้งมีการเอาวัตถุมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการกระทำ หรือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชีวิต การบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุเอง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัตถุ และผลที่เกิดขึ้นจากวัตถุ เพื่อให้เป็นการศึกษาต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้มีจริง สัมผัสได้จริง ให้ความสุขได้จริงในขณะที่มีชีวิตอยู่

มนุษย์ออกมาจากอำนาจของวัตถุนิยมตามแนวคิดของพุทธศาสนิกชนอย่างไร

สิ่งที่ทำให้มนุษย์ออกมาจากอำนาจของวัตถุนิยม คือ ธรรมนิยาม²⁰ เพราะธรรมนิยามเป็นสิ่งที่ถูกต้องอยู่ระหว่างจิตนิยมและวัตถุนิยมที่มารวมกันเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ที่เรียกว่า ธรรมชีวิต เพื่อให้เข้าถึง หรือรู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่าเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ เมื่อรู้เท่าทันว่ามันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติแล้ว ความเป็น

¹⁹ Buddhadasa Bhikkhu, *Tulagariktham*, (Book 2), 2nd. ed. (Surat Thani: Thammatan Foundation, 2000), 386-387.

²⁰ Buddhadasa Bhikkhu, *Three Resolutions*, 2nd edition, (Bangkok: Sukkapabjai 2006), 125-148.

ตัวตนก็ไม่มี ความยึดมั่นในตัวตนก็ไม่มี จึงเป็นหนทางที่นำมนุษย์ออกมาจากอำนาจของ วัตถุนิยมและการบูชาวัตถุ เหตุที่กล่าวเช่นนั้นเพราะมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมแล้ว อีกนัยหนึ่งถ้ามนุษย์ยังไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยม เพื่อเป็นการป้องกัน หรือเป็นการรู้เท่าทันไม่ให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมก็ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ สัมผัส เพราะสติสัมปชัญญะสัมผัสจะคอยปิดกั้น หรือรู้เท่าทันในการปรุงแต่ง ไม่ให้เกิด ราคะ โทสะ และโมหะในขณะที่สัมผัส หรือในขณะที่สัมผัสไม่ปล่อยให้มีการปรุงแต่งเป็น ราคะ โทสะ และโมหะ ตัวอย่าง เมื่อตากระทบ หรือสัมผัสกับรูปแล้วก็จะมีสติสัมปชัญญะ คอยควบคุมการปรุงแต่ง หรือไม่ให้เกิดการปรุงแต่งด้วยความรู้ รู้สึกตัว รู้เท่าทัน ไม่รู้สึก รัก ไม่รู้สึกโกรธ ไม่รู้สึกเกลียด หรือไม่รู้สึกกลัวอะไร และในขณะที่เดียวกันกลับรู้แจ้งว่า นี่คืออะไร นี่เกี่ยวข้องกับเราอย่างไร นี่เราจะต้องทำอะไร หรือว่าเราจะไม่ต้องทำอะไร เป็นต้น ฉะนั้น การที่มนุษย์ยังไม่ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยม เพื่อเป็นการป้องกัน และรู้เท่าทัน มิให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวัตถุนิยมก็ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะสัมผัส แต่ถ้ามนุษย์ ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยมแล้ว การออกจากวัตถุนิยมต้องอาศัยธรรมนิยาม

ธรรมนิยาม คือ การยอมรับความถูกต้องที่เกิดจากการรู้จักธรรมชาติ และการ เข้าใจธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักและการเข้าใจความจริงของธรรมชาติโดยครบถ้วน คือ การรู้จักและการเข้าใจตัวธรรมชาติ การรู้จักและการเข้าใจตัวกฎของธรรมชาติ การรู้จัก และการเข้าใจตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และสุดท้ายการรู้จักและการเข้าใจผลอัน เกิดจากการปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งตัวที่สำคัญที่สุด คือ ตัวหน้าที่ตาม กฎของธรรมชาติ เพราะตัวนี้เป็นธรรมนิยาม ธรรมนิยามจะอยู่กึ่งกลางระหว่างจิตนิยมและ วัตถุนิยม หมายความว่า เป็นความถูกต้องทั้งจิตนิยมและวัตถุนิยม เพราะทั้งจิตนิยมและ วัตถุนิยมเป็นสิ่งที่สุดโต่งทั้งสองฝ่าย²¹ จิตนิยมก็จะสุดโต่งไปในทางจิต หรือวิญญาณที่มิ การยึดถือเอาอุดมคติสูงสุดมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ส่วนวัตถุนิยมก็จะสุดโต่งไป

²¹ Buddhadasa Bhikkhu, *Thammasattra*, (Book 1), 2nd edition, (Surat Thani: Thammatan Foundation 2004), 9-11

ในทางวัตถุที่มีการยึดถือวัตถุมานเป็นแนวทางในการใช้ชีวิต²² เพราะฉะนั้น การรู้จักและการเข้าใจหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมันเป็นกฎ หรือเป็นกติกา หรือเป็นสิ่งที่ถูกกำหนด หรือเป็นข้อบังคับให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นจิตนิยมหรือและวัตถุนิยม หรือมีชีวิตหรือและไม่มีชีวิต หรือมีปัจจัยปรุงแต่งและไม่มีปัจจัยปรุงแต่งก็ตามแล้วต้องเป็นไปตามหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติทั้งสิ้น พุทธทาสภิกขุ ได้จำแนกหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตกับประเภทหน้าที่ของสิ่งไม่มีชีวิต ประเภทหน้าที่ของสิ่งมีชีวิตมี 3 ตอน คือ 1) หน้าที่ให้ชีวิตรอดอยู่ 2) หน้าที่สำหรับการเป็นอยู่อย่างสุขสบาย หรือไม่เป็นทุกข์ 3) หน้าที่ให้ถึงพระนิพพาน ส่วนประเภทหน้าที่ของสิ่งไม่มีชีวิตก็คือการเกิดขึ้น การตั้งอยู่ และการดับไป หรือถ้าจะกล่าวสั้น ๆ ก็คือ การเปลี่ยนไป ซึ่งเป็นหน้าที่โดยอ้อม ดังนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าสิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิตไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปจากหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติได้ ต้องเป็นไปตามกฎหมายของธรรมชาติ กฎของธรรมชาตินี้จึงทำให้เกิดหน้าที่²³

หน้าที่ของสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะสิ่งมีชีวิตที่เป็นมนุษย์มีหน้าที่เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดเพียงอย่างเดียว แต่ควรมีหน้าที่ให้ชีวิตตัวเองมีความสุข ความสะดวกสบายทางร่างกายและจิตใจ พร้อมทั้งช่วยเหลือเพื่อนสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตายร่วมกันตลอดถึงการช่วยบำรุงรักษา คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลกันด้วย และสุดท้ายหน้าที่การเข้าถึงพระนิพพาน ถ้ามนุษย์มีหน้าที่เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดเพียงอย่างเดียว มนุษย์ก็ไม่แตกต่างอะไรจากสิ่งมีชีวิตอื่นที่มีความเป็นไปตามสัญชาตญาณ ซึ่งสัญชาตญาณของมนุษย์จะมีความสลับซับซ้อน ละเอียดยิ่ง และประณีตมากกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น เพราะมนุษย์มีสติปัญญาที่เฉลียวฉลาดกว่าสิ่งมีชีวิตอื่น การกระทำตามสัญชาตญาณ

²² Buddhadasa Bhikkhu, Three Resolutions, 2nd edition, (Bangkok: Sukkapabjai 2006), 135-139

²³ Buddhadasa Bhikkhu, Dharma is a matter of nature, (Surat Thani: Thammatan Foundation 2003), 45-60

ของมนุษย์ก็จะต้องมีความสลับซับซ้อน ละเอียดยิบ และประณีตตามสติปัญญาที่เฉลียวฉลาดไปด้วย ดังนั้น มนุษย์ควรดำเนินชีวิตตามหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดอย่างมีความสุขตลอดถึงการช่วยเหลือเพื่อนสิ่งมีชีวิตทั้งหลายด้วย และสุดท้ายการเข้าถึงพระนิพพาน หรือการออกจากอำนาจของวัตถุนิยม

การดำเนินชีวิตตามหน้าที่ตามกฎหมายของธรรมชาติ เพื่อให้ชีวิตออกมาเสียจากวัตถุนิยมก็ต้องอาศัยธรรมนิยม หรือความถูกต้อง 8 ประการที่มารวมกันเข้าเป็นสิ่งเดียวกัน หรือผสมเป็นสิ่งเดียวกันเรียกว่า มรรคมืองค์แปด²⁴ ซึ่งเป็นหนทางแห่งการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องประกอบด้วยสัมมาทิฐิ คือ ความถูกต้องทางความคิด หรือความเห็นหรือความเชื่อ หรือความเข้าใจ สัมมาสังกัปปะ คือ ความปรารภณา หรือความประสงค์ หรือความมุ่งหมาย หรือความไฝฝืนที่ถูกต้อง ซึ่งความถูกต้องของสัมมาสังกัปปะเป็นไปตามอำนาจของสัมมาทิฐิ สองข้อนี้ เรียกว่า กลุ่มปัญญา สัมมาวาจา คือ การพูดที่ถูกต้อง วิธีพูดที่ถูกต้อง ความสัมพันธ์กันด้วยคำพูดก็ถูกต้อง สัมมาภังคะ คือ การทำงานที่ถูกต้อง รวมไปถึงความประพฤติที่ถูกต้อง สัมมาอาชีวะคือ การประกอบอาชีพที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสังคมให้เดือดร้อน หรือให้เสียประโยชน์ มีอาชีพอย่างสุจริตถูกต้องทั้งกฎหมายและศีลธรรม 3 ข้อนี้ เรียกว่า กลุ่มศีล สัมมาวายามะ คือ ความเพียรพยายามในทางที่ถูกต้อง หรือเพียรพยายามไม่ให้เกิดทุกข์ หรือเพียรพยายามละทุกข์ที่เกิดขึ้นแล้ว และเพียรพยายามรักษาความถูกต้องที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม แต่ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป สัมมาสติ คือ การกระทำที่ให้อำนาจอยู่เสมอในสิ่งที่ถูกต้อง สัมมาสมาธิ คือ การรวบรวมจิตให้เข้ามานึกคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถูกต้อง หรือสามารถบังคับจิตให้นึกถึงเรื่องนั้น ๆ ติดต่อกันได้นาน เป็นการฝึกจิตให้สงบนิ่งอยู่กับอารมณ์หนึ่ง 3 ข้อนี้ เรียกว่า กลุ่มสมาธิ ซึ่งการดำเนินชีวิตแบบนี้ เรียกว่า การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องหรือธรรมชีวิต เมื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องก็จะทำให้รู้และเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ ซึ่งธาตุตามธรรมชาตินี้เป็นปัจจัยขึ้นรากฐานของทุก

²⁴ Buddhadasa Bhikkhu, *Three Resolutions*, 139.

สิ่งทุกอย่าง²⁵ ทั้งจิตนิยม วัตถุนิยม และธรรมนิยม หรือทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต หรือ สิ่งที่มีปัจจัยปรุงและสิ่งที่ไม่ปัจจัยปรุงแต่ง หรือทุกสิ่งทุกอย่างล้วนตั้งรากฐานอยู่บนธาตุ ธรรมชาติทั้งสิ้น ฉะนั้น การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องก็จะทำให้รู้และเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ

สิ่งที่ทำให้รู้และเข้าใจว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ เมื่อ ดำเนินชีวิตตามมรรคมืองค์แปด คือ สัมมาทิฐิ²⁶ เพราะสัมมาทิฐิเป็นปัญญา หรือวิชาที่จะนำทางชีวิตไปสู่เป้าหมาย (สัมมาสังกัปปะ) (กลุ่มปัญญา) ในการดำเนินชีวิต (กลุ่มศีล) ด้วยความตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ (กลุ่มสมาธิ)²⁷ สัมมาทิฐิจึง เป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมากในการนำทางชีวิต สัมมาทิฐิยังมีกำลังมากเท่าใด ศีล สมาธิก็จะมีกำลังเพิ่มตามมากขึ้นเท่านั้น สัมมาทิฐิที่มีกำลังต่ำเรียกว่า สัมมาทิฐิระดับจริยธรรม สัมมาทิฐิที่มีกำลังสูง เรียกว่า สัมมาทิฐิระดับสัจธรรม²⁸ ซึ่งสัมมาทิฐิระดับสัจธรรมนี้ มีรากฐานอยู่บนญาณุตสัมมป

²⁵ Buddhadasa Bhikkhu, *True Dhamma*, 6.

²⁶ Bhikkhu, *True Dhamma*, 24-25

Buddhadasa Bhikkhu, *When the World Dominates*, (Surat Thani: Thammatan Foundation 1980), 275

Buddhadasa Bhikkhu, *Tulagariktham*, 51,436-438

Buddhadasa Bhikkhu, *Ascension Sermon*, 53-54

Buddhadasa Bhikkhu, *Faithfulness*, 2nd edition, (Surat Thani: Thammatan Foundation 2004), 12, 75

²⁷ การเรียง ปัญญา ศีล สมาธิ เป็นการเรียงแนวปฏิบัติ ส่วนการเรียง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการเรียงแนวการศึกษา ควรศึกษาเพิ่มเติมใน *หนังสือธรรมศาสตร์ ตูลาการิกธรรม* เล่ม 3 (มหิตลธรรมโมกษธรรมประยุกต์ และอาสาหุชาเทศนาของพุทธทาสภิกขุ), 312-314, 458-460, 165, 312, 15, และ 306-307.

²⁸ Buddhadasa Bhikkhu, *Tulagariktham*, 437-438

Buddhadasa Bhikkhu, *Apply Bodhipakkhiya-dhamma*, (Surat Thani: Thammatan Foundation 2001), 406,

ปัญญา²⁹ ที่ได้มาจากการพิจารณาแล้วพ่ง (ฉาน) ด้วยปัญญา (วิปัสสนา)³⁰ มีทิววิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ³¹ ญาณทัสสนวิสุทธิ โดยมีศีลวิสุทธิเป็นตัวนำในเบื้องต้นแล้วตามมาด้วยจิตตวิสุทธิ³² จึงทำให้รู้และเข้าใจว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ เมื่อรู้และเข้าใจว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติแล้วก็จะเกิดความเบื่อหน่าย (นิพพิทา) แล้วหลุดออกมา (วิมุตติ) จากความเป็นตัวตน ความยึดมั่นในตัวตน ความหลงใหลในวัตถุนิยม หรือไม่ตกไปเป็นทาสของวัตถุนิยม หรืออีกนัยหนึ่งการมีสัมมาทิฐิ เมื่อมีการสัมผัสก็เป็น การสัมผัสแบบสัมมาทิฐิ หรือวิชาสัมผัส หรือสติสัมปชัญญะสัมผัส การมีสติสัมปชัญญะสัมผัสก็จะคอยควบคุมการปรุงแต่งด้วยความรู้ รู้สีกตัว และรู้เท่าทันว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ หรือรู้ว่า นี่คืออะไร นี่เกี่ยวข้องกับเราอย่างไร นี่เราจะต้องทำอย่างไร หรือว่าเราจะต้องทำอะไร เป็นต้น การสัมผัสแบบสติสัมปชัญญะสัมผัสนี้จึงทำให้รู้ถึงความไม่มีตัวตน ความยึดมั่นในตัวตนก็จะไม่มี ความหลงใหลในวัตถุนิยมก็จะไม่มีตามไปด้วยเช่นเดียวกัน ฉะนั้น การที่จะรู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติก็ต้องอาศัยธรรมนิยามที่มีสัมมาทิฐิเป็นตัวนำทาง

Buddhadasa Bhikkhu, Mahidol Morals, 269

Buddhadasa Bhikkhu, Humanitarian, 502-504

Buddhadasa Bhikkhu, Thammasattra, 18, 23, 74

²⁹ 45Buddhadasa Bhikkhu, When the World Dominates, 321-332

³⁰ Buddhadasa Bhikkhu, Tulagariktham, 606

³¹ ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ประกอบด้วย อุทธัพพยานุปัสสนาญาณ กังคานุปัสสนาญาณ ภยตูปัสสนาญาณ อาทินวานุปัสสนาญาณ นิพพิทานุปัสสนาญาณ มุญจิกัมมตาญาณ ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ สังขารเพกขาญาณ และสัจจานุโลมิกญาณ

³² Buddhadasa Bhikkhu, Mahidol Morals, 154-156

สรุป การออกจากวัดถุณิยมต้องอาศัยธรรมเนียมที่มีสัมมาทิฐิเป็นสื่อนำทางไปสู่เป้าหมายในการดำเนินชีวิตด้วยความตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ในการพิจารณา แล้วพึงพินิจด้วยปัญญา โดยมีการออกจากวัดถุณิยมแบบตัดขาดกับการออกจากวัดถุณิยมแบบรู้เท่าทัน การออกจากวัดถุณิยมแบบตัดขาดเป็นออกที่รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายว่ามันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ แล้วไม่ข้องแวะในสิ่งนั้นอีก หรือไม่สนใจในสิ่งนั้น เพราะมันเป็นเพียงธาตุที่มาปรุงแต่ง หรือรวมตัวกันเข้าเท่านั้น ส่วนการออกจากวัดถุณิยมแบบรู้เท่าทันเป็นการออกที่รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายว่ามันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ แล้วใช้ชีวิตอยู่กับมันอย่างรู้เท่าทัน หรือนำมันมาใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยที่ไม่ตกไปเป็นทาส

บทส่งท้าย

จากแนวคิดของพุทธทาสภิกขุกับออกมาเสียจากวัดถุณิยมสรุปว่า สถานการณ์โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง โลกที่เคยกว้างใหญ่มีการแคบลงอย่างเห็นได้ชัด ดินแดนของแต่ละประเทศที่อยู่ห่างไกลก็สามารถติดต่อถึงกันได้ภายในเวลาไม่กี่เสี้ยววินาทีประดุจเป็นหมู่บ้านโลก จึงทำให้วิถีการคิดและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี วัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งความเจริญเติบโตก็จะมุ่งไปในทางวัตถุก้นทั่วโลก ทำให้มนุษย์ในสังคมถูกกระตุ้นให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัตถุมากกว่าสิ่งอื่นใด ส่งเสริมให้เกิดราคะ โทสะ และโมหะ หรือกิน กามและเกียรติ ยิ่งมีสิ่งของมากเท่าใดก็จะทำให้มีความสุขมากยิ่งขึ้นเท่านั้น จนเกิดการแสวงหาแข่งขันกันสะสมระหว่างบุคคลในสังคม กระทั่งก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงที่ไปสอดคล้องกับแนวคิดของพระรูปหนึ่งที่อยู่จำกัณในนาม พุทธทาสภิกขุ ออกมาเทศนาเตือนสังคมโลกว่า ออกมาเสียจากวัดถุณิยม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529

สาเหตุที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้วัดถุณิยม คือ การสัมผัสด้วยอวิชชา จึงทำให้มีการปรุงแต่งจนเกิดความรู้สึกหลงลึกไปที่ความหมายของสิ่งนั้น ที่เรียกว่า สัมผัสด้วยเหตุสักว่าชื่อ การสัมผัสด้วยเหตุสักว่าชื่อนี้ นำพาให้มนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความลุ่มหลงในรสความ

เอรีดอรรยของวัตถุ ที่เรียกว่า อัสนาหะ ประกอบด้วยรูป เสียง กลิ่น รส และกายสัมผัส หรือกามคุณ 5 ซึ่งกามคุณ 5 นี้จะเกี่ยวข้องกับวัตถุโดยตรง ส่วนใจจะมีความละเอียด อ่อนกว่ากามคุณ ความเกี่ยวข้องจึงเป็นผลที่มาจากวัตถุที่ใจจะสร้างมโนภาพเชิงซ้อนขึ้น มาเหมือนกันทุกประการโดยอัตโนมัติและไม่รู้สีกตัว จึงทำให้เข้าถึงใจ เมื่อใจไม่สะอาด สว่าง และสงบ จึงเป็นเหตุให้กิเลสปรุงแต่งขึ้นมาอยู่เหนืออำนาจ ทำให้ใจเศร้าหมองหรือไม่บริสุทธิ์มีอยู่ 3 ตัวคือ ราคะ โทสะ และโมหะ พุทธทาสภิกขุเปรียบกิเลสเหมือนคอร์ปชั่นที่เป็นความเศร้าหมองของสังคม หรือเป็นจุดดำในท่ามกลางความสะอาดของสังคม ดังนั้น กิเลสทั้ง 3 ตัวนี้ทำให้ใจเศร้าหมอง เพราะเกิดขึ้นในใจ เกาะเกี่ยวอยู่ในใจ ทำลายใจให้มืดบอด เห็นผิดเป็นถูก ชักนำให้ก่อเกิดการกระทำแต่เรื่องผิด ๆ เสมอ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบต่างๆ ทางสังคมโดยยึดวัตถุเป็นเป้าหมาย

การออกจากวัตถุนิยมต้องอาศัย คือ ธรรมนิยม เพราะธรรมนิยมเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ทั้งจิตนิยม และวัตถุนิยมที่มารวมกันเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งธรรมนิยม หมายถึง การรู้จักและการเข้าใจตัวธรรมชาติ การรู้จักและการเข้าใจตัวกฎของธรรมชาติ การรู้จัก และการเข้าใจตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และสุดท้ายการรู้จักและการเข้าใจผลอันเกิดจากการปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ซึ่งตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติเป็นสำคัญที่สุด เพราะเป็นธรรมนิยมในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง 8 ประการที่มารวมกันเข้าเป็นสิ่งเดียวกันเรียกว่า มรรคมีองค์แปดโดยมีสัมมาทิฐิเป็นตัวนำทางแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึง หรือรู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงว่ามันเป็นสักว่าธาตุตามธรรมชาติ อีกนัยหนึ่งถ้ามนุษย์ยังไม่ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยม เพื่อเป็นการป้องกัน หรือการรู้เท่าทันไม่ให้ตกอยู่ภายใต้วัตถุนิยมก็จะต้องอาศัยสัมมาทิฐิสัมผัสที่จะคอยปิดกั้น หรือรู้เท่าทันการปรุงแต่งไม่ให้เกิดราคะ โทสะ และโมหะในขณะที่สัมผัส หรือในขณะที่สัมผัสไม่ปล่อยให้มีการปรุงแต่งเป็นราคะ โทสะ และโมหะ หรือสัมผัสกับรูปแล้วก็จะสัมมาทิฐิสัมผัสคอยควบคุมการปรุงแต่ง หรือให้เกิดการปรุงแต่งด้วยความรู้ รู้สีกตัว รู้เท่าทัน ไม่รู้สีกรัก ไม่รู้สีกโกรธ ไม่รู้สีกเกลียด หรือไม่รู้สีกกลัวอะไร และในขณะที่เดียวกันกลับรับรู้แจ้งว่า นี่คืออะไร นี่เกี่ยวข้องกับเราอย่างไร นี่เราจะต้องทำอะไร หรือว่าเราจะไม่ต้องทำอะไร เป็นต้น ฉะนั้น การ

ออกจากวัตถุนิยมต้องอาศัยธรรมเนียมที่มีสัมมาทิฐิเป็นสิ่งนำไปสู่เป้าหมายในการดำเนินชีวิตด้วยความตั้งมั่นอย่างแน่วแน่

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ ดวงจันทร์. (2559). **ปรัชญากับชีวิต**. นครศรีธรรมราช: หจก.กรีนโซนอินเตอร์ 2001.

พุทธทาสภิกขุ. *ธรรมสังฆสงเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2547.

พุทธทาสภิกขุ. *บรมธรรมภาคต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 5. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2541.

พุทธทาสภิกขุ. *ปณิธาน 3 ประการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2549.

พุทธทาสภิกขุ. *เมื่อธรรมครองโลก*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2523.

พุทธทาสภิกขุ. *ตุลาการภิธรรม เล่ม 3*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2544.

วัชรระ งามจิตต์เจริญ. *พุทธศาสนาเถรวาท*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.

Buddhadasa Bhikkhu. *Early stage of Dhamma*. 5th edition, Surat Thani: Thammatan Foundation, 1998.

Buddhadasa Bhikkhu. *Humanitarian*. 3th. ed. Surat Thani: Thammatan Foundation, 2003.

Buddhadasa Bhikkhu. *True Dhamma*. Bangkok: Ausom Garden Foundation, 1975.

Buddhadasa Bhikkhu. *Secularism*. 3th. Ed. Surat Thani: Thammatan Foundation, 1982.

Buddhadasa Bhikkhu. *Early stage of Dhamma*. 5th. ed. Surat Thani: Thammatan Foundation, 1998.

- Buddhadhasa Bhikkhu. *Missionary Training*. In the 100th anniversary of the Bud dhadhasa Bhikkhu, Surat Thani: Tammatan Sang Tham Sapa Foundation, 2001.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Faithfulness*. 2nd. ed. Surat Thani: Tham matan Founda tion, 2004.
- Buddhadasa Bhikkhu. *True Dhamma*. Bangkok: Ausom Garden Foundation, 1975.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Secularism*. 3th. ed. Surat Thani: Thammatan Foundation, 1982.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Crowd Mock Age*. (Book 1). Surat Thani: Thammatan Founda tion, 1982.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Tulagariktham*. (Book 1). 2nd ed. Surat Thani: Thammatan Foundation, 2002.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Three Resolutions*. 2nd ed Bangkok: Sukkapabjai, 2006.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Tulagariktham*. (Book 2), 2nd. ed. Surat Thani: Tham matan Foundation, 2000.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Dharma is a matter of nature*. Surat Thani: Thammatan Foundation, 2003.
- Buddhadasa Bhikkhu. *When the World Dominates*. Surat Thani: Thammatan Foundation, 1980.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Tulagariktham*. (Book 3). Surat Thani: Thammatan Foundation, 2001.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Apply Bodhipakkhiya-dhamma*. Surat Thani: Thammatan Foundation, 2001.
- Buddhadasa Bhikkhu. *Mahidol Morals*. 2nd. ed, Surat Thani: Thammatan Foun dation, 2002.

References

- Buddhadhasa Bhikkhu. *Three Resolutions*. (2nd edition). Bangkok: Sukkapabjai, 2006.
- Buddhadhasa Bhikkhu. *Faithfulness*. (2nd edition). Surat Thani: Thammatan Foundation, 2004.
- Buddhadhasa Bhikkhu. *Early stage of Dhamma*. (5th edition). Surat Thani: Thammatan Foundation, 1998.
- Buddhadhasa Bhikkhu. *When the World Dominates*. Surat Thani: Thammatan Foundation, 1980.
- Buddhadhasa Bhikkhu. (2001). **Tulagariktham**. (Book 3). Surat Thani: Thammatan Foundation.
- Duangchan, K.. *Philosophy and life*. Nakhon Si Thammarat: Green Zone Inter Limited Company 2001, 2016.
- Ngamchit charoen, W. *Theravada Buddhism*. Bangkok: Thammasat University, 2013.